XVI. ASIR ŞAİRLERİNDEN EĞİRDİRLİ ŞERÎFÎ'NİN *ŞEVÂHİDÜ'Ş-ŞÜHEDÂ*'SI

Sadık YAZAR[*]

ÖZET

XVI. yüzyıl şairlerinden Eğirdirli Şerîfî Mehmed'in maktel türünün yeni bir örneği sayılabilecek eseri Şevâhidü'ş-şühedâ'nın tanıtıldığı bu makalede; Şerîfî'nin kısa bir hayat öyküsü verildikten sonra diğer eserleri hakkında kısaca bilgiler verilmiştir. Makalede aynı zamanda maktel türünün gelişimi üzerinde de kısaca durulup bu türün Türk edebiyatındaki - XVI. yüzyılın sonuna kadar- örnekleri kısaca tanıtılmıştır. Makalenin son bölümünde ise, Şerîfî'nin Şevâhidü'ş-şühedâ'sı Fuzûlî'nin Hadîkatü's-sü'edâ'sı ile karşılaştırılmış ve bu karşılaştırma neticesinde, Şerîfî'nin intihal derecesinde Fuzûlî'den aktarmalar yaptığı görülmüştür. Tüm bunlardan sonra, zaten orijinal olmayan bir konuda yazılan Şevâhidü'ş-şühedâ'nın ifade bakımından da fazla bir özgün değerinin olmadığı anlaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Eğirdirli Şerîfî, Şevâhidü'ş-şühedâ, maktel.

THE XVI. CENTURY POET SHERÎFÎ'S WORK CALLED *SHEVÂHİDÜ'SH-SHÜHEDÂ*

ABSTRACT

In this article, which XVI. century poet Sherîfî's work called Shevâhidü'sh-shühedâ, that can be a new example of the maktel (elegy) genre, was presented; firstly I gave brief information about Şerîfî and his works. I also looked at the maktel (elegy) genre's development and its examples in the classical Turkish literature –form begining to end of the XVI. century- briefly. In the last

[*] Aras. Gör., Fatih Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı (syazar@fatih.edu.tr).

part of the artcile I compared Sherîfî's Shevâhidü'sh-shühedâ with the Fuzûlî's –the famous XVI. century Turkish poet- Hadîqatü's-sü'edâ and after this compare it was understood that Sherîfî has benefited from Fuzûlî's work at the degree of plagiarism. After all these, it was understood that Sherîfî's Shevâhidü'sh-shühedâ has no much value of the originalty.

Key Words: Sherîfî who from Egirdir, Shevâhidü'sh-shühedâ, maktel (elegy) genre.

Giriş

Klâsik Türk edebiyatı biyografik kaynakları zengin bir literatüre sahip olmakla beraber, bu kaynakların özellikle fazlaca duyulmayan şairler hakkında içerdikleri bilgiler, bazı açılardan bugünkü araştırmacılar için doyurucu olmaktan uzaktır. Bunlardan biri, bahis konusu edilen şairlerin eserleri hakkındaki bilgi yoksunluğu/eksikliğidir. Bu bağlamda xvı. yüzyıl biyografik kaynaklarına baktığımızda, Latîfî, Âşık Çelebi ve Gelibolulu Âlî tezkirelerinde ele alınan şairlerin eserleri hakkında bilgi verme duyarlılığı görülmekle beraber, bu duyarlılığın tezkirelere alınan tüm şairleri kapsadığını söylemek güçtür. Bu duruma örnek olarak gösterilebilecek bir şair de Eğirdirli Şerîfî Mehmed Efendi'dir. Özel bir madde olarak sadece Kınalızâde ve onun telhisi mahiyetindeki Beyânî tezkirelerinde yer alan Şerîfî hakkında; doğum yeri, mensup olduğu aile ve ölümü gibi konularda bilgi verilmesine karşın eserleri hakkında herhangi bir bilgi kaydedilmemiştir. Fatih Üniversitesi Şefik Can yazmaları arasında bulunan Hilye'sinin eksik bir nüshasından hareketle araştırmaya başladığımız Şerîfî Mehmed hakkındaki incelemelerimizi yoğunlaştırdıktan sonra onun bir divanına da ulaşmıştık. Söz konusu iki eseri çerçevesinde 2006 yılında nihayetlendirdiğimiz Y.Lisans tezinden sonra, tezimizde kendisine aidiyetini şüpheli bulduğumuz *Fetihnâme-i Kıbrıs* isimli bir eserini de diğer eserleriyle karşılaştırarak ona ait olduğunu tespit edip bunu bir makale ile ilim âlemine duyurduk.[1] Ancak yukarıda bahsettiğimiz

[1](Yazar: 2007b)

sebeplerden ve şüphesiz yetersiz araştırmalarımızdan dolayı 2001 yılında bir matbaada basılan ve birçok kütüphanede bulunmayan bir çalışmayı gözden kaçırdık. Bu çalışma, Zühal Kültüral'in "Şerîfî, Yûsuf u Zelîha [Metin-Sözlük-Tıpkıbasım]" başlığıyla neşredilen çalışmadır. Bu çalışmayı inceledikten sonra, söz konusu eserin -Kültüral'in kimliğini tespit edemediği- Şerîfî Mehmed tarafından yazıldığını tespit ettik. Son olarak Bursalı Mehmed Tâhir'in, Şehnâme'nin manzum tercümesini yapan Diyarbakırlı Şerîfî hakkında verdiği bir bilgiden yola çıkarak Şerîfî Mehmed'in Şevâhidü'ş-şühedâ isimli başka bir eserini daha tespit etmiş bulunmaktayız. Bu çalışmamızda Fuzûlî'nin Hadîkatü's-sü'edâ'sı ile neredeyse bu eserin kopyası olan Şerîfî Mehmed'in henüz tespit etmiş olduğumuz Şevâhidü'ş-şühedâ isimli eseri, karşılaştırılarak tanıtılmaya çalışılacaktır.

1. Şerîfî'nin Kısa Hayatı[2]

Şerîfî Mehmed; beşinci batından atası olan Şeyhülislam Berdâ'î (XV. yy)'nin önderliğinde, 14. asrın ikinci yarısında Anadolu'ya gelip Eğirdir'in Yazla mahallesine yerleşip buradaki *Zeyniye*[3] tarikatını oluşturan ve ehl-i beytten olan bir aileye mensuptur. Pîrî Halîfe (ö. 1450 civarı) ve Şeyh Mehmed Çelebi (Muhyiddîn Dolu) [ö. 1493][4] gibi bu tarikata şeyhlik yapan âlimlerin yanında babası Şeyh Burhaneddin (ö. 1563) de adı geçen tarikatın şeyhliğini yapmış biri olup bir ara Kanuni'nin veziri Rüstem Paşa'nın imamı olarak Küçük Ayasofya camiinde görev yapmıştır. (Yazar, 2007b: 178-83)

Şerîfî Mehmed'in doğum tarihi kesin olmamakla beraber, Nev'î-zâde Atâyî onun 1542 tarihinde Abdülcebbâr el-Acemî'nin kızıyla evlendiğini söylemektedir. (Nev'î-zâde, 1989: 14-15) Şairin 20 yaşına yakın evlendiğini varsayarsak onun 1520 civarında doğmuş olması gerekir. Anadolu ve Rumeli'nin bazı kasabalarında müderris ve kadı olarak çalıştıktan sonra III. Murad saltanatının sonlarında vefat etmiştir. (Yazar, 2007b: 185) Onun ölüm tarihi de net olarak bilinmemekle beraber, 1586 tarihinde kaleme alınan Kınalızâde Tezkiresinde kendisinden merhum olarak bahsedilmesi (Kınalızâde Hasan Çelebi, 1997: 172) ve Yûsuf u Züleyhâ mesnevisini de 1578

[2] Şerîfî Mehmed hakkında daha evvel yaptığımız çalışmalarda (Yazar:2007b; Yazar:2007c) onun hayatı hakkında tafsilatlı bilgi verilmişti. Burada bu bilgilerin hepsine yer verilmeyip Şerîfî'nin daha muhtasar bir hayat hikâyesi verilecektir.

[3] Bu tarikat hakkında tafsilatlı bilgi için bkz. (Öngören: 2003)

[4] Türk tasavvuf edebiyatında "Muhyiddîn Dolu (Tolı)" olarak bilinen Şeyh Mehmed Çelebi; Hızırnâme diye bilinen eseri ile tanınmış olup bu eser üzerinde şu ana kadar birkaç çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar için bkz. (Bulut: 2003; Karaduman:2004; Alay: 2005; Bardakçıoğlu:2008)

tarihinde yazmasından (Kültüral, 2001:V) hareketle ölüm tarihinin en azından 1578 ile 1586 tarihleri arasında olduğu söylenebilir.

Ahmed ve Mahmûd adlı iki kardeşi olan Şerîfî'nin; Osmanlı devletinde müderrislik, kazaskerlik ve nakibüleşraflık gibi görevlerde bulunan ve yine kendisi gibi **Şerîfî** mahlasını kullanarak şiirler yazan Şerîf Mehmed (Şerîfî-zâde) (ö.1631)[5] adındaki bir oğlu ile kardeşi Seyyid Mahmûd'un oğlu olan Şeyhî Mehmed[6] adındaki bir yeğeni de vardır.

2. Şerîfî Mehmed'in Şu Ana Kadar Tespit Edilebilen Eserleri

Yukarıda da değinildiği gibi, kendisinden bahseden kaynaklar Şerîffî'nin eserleri hakkında hiçbir bir bilgi vermedikleri için Şerîffî'nin kaç eser yazdığı tam olarak bilinmemektedir. Ancak yaptığımız çalışmalar neticesinde kendisine ait olduğunu tespit ettiğimiz beş eseri günümüze ulaşmış bulunmaktadır. Onun eserleri kronolojik sırasına göre şu şekildedir.

2.1. Hilye-i Şerîfe

Biri eksik iki nüshasına (**Süleymaniye Kütüphanesi, Murad Buhârî 330; Fatih Üniversitesi Kütüphanesi, Şefik Can Nadir Eserler Bölümü**) ulaşılabilen hilye –şu ana kadar yapılan çalışmalara göre- Türk edebiyatında ilk manzum hilye olma özelliğini taşımaktadır. Şerîffî'nin, Kanûnî'nin oğlu Şehzâde Bâyezid (1526-1562)e sunduğu bu eseri, en azından 1562'den evvel yazdığı anlaşılmaktadır. Şerîffî ile Şehzâde Bâyezid arasındaki ilişkiyi ise, 1557'de şehzadenin hocalığını yapan Şerîffî'nin kayınpederi Abdülcebbâr Efendi'nin sağladığı anlaşılmaktadır. (Yazar, 2007b: 186)

2.2. Fetihnâme-i Kıbrıs

Şerîffî'nin 978/1570-71'de yazdığı bu eser, Kıbrıs'ın II. Selîm tarafından 1571 tarihindeki fethini ele alan, edebî değeri yüksek olan manzum-mensur karışık bir eserdir. 28 küçük varaktan oluşup

[5] Şerîf Mehmed Efendi önemli bir devlet adamı olduğu gibi tespit ettiğimize göre muhtelif konularda 6 tane kitap yazacak derecede âlimlik ve şairlik vasfı da olan bir kişidir. Hayatı ve eserleri hakkında tarafımızdan hazırlanan bir çalışma, "**Bir Kuran Şairi: Şerîf Mehmed Efendi (Şerîfî); Hayatı, Eserleri Ve Kendisine Atfedilen Divan'ının Tanıtımı"** başlığıyla neşredilmeyi beklemektedir.

[6] Allâme Şeyhî olarak bilinen Mehmed Efendi, müderrislik ve kadılık görevlerinde bulunduğu gibi bir ara nakîbüleşraf da olmuştur. Fıkıh konusunda yazdığı 3 eserinin yanında mürettep bir divanı da bugün elimizdedir. Hayatı ve divanı hakkında daha tafsilatlı bilgi için bkz. (Parlak, 2006; Yazar: 2007a; Nar: 2007)

sayfaları 9 satırdan oluşmaktadır. Eser, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 3851 numarada bulunmaktadır.

Bu eser, önce iki tarihçi (Özcan: 1973; Gül:1974) daha sonra ise birer edebiyatçı olan Numan Külekçi ve Turgut Karabey (Külekçi-Karabay: 1995) tarafından neşredilmekle beraber şairin kimliği tespit edilememiştir. Tarafımızdan yapılan bir çalışma ile eserin Şerîfî Mehmed'e ait olduğu ilim âlemine duyurulmuştur. (Yazar: 2007b)

2.3. Divan

Bir nüshasına ulaşılabilen Şerîfî'nin divanı, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Nadir Eserler Bölümünde T.696 no'da kayıtlıdır. 78 varaktan oluşan divan harf sırasına göre mürettep olmakla beraber nazım biçimlerine göre mürettep değildir. Divanda, 7 varaklık uzunca bir dîbâceden sonra her harften bir kaside ve gazeller yer almıştır. Divanın sonunda ise tamamlanmadığı anlaşılan mensur bir hâtime bölümü vardır. Divanda 29 kaside ve 304 gazel bulunmaktadır. Bunların dışında başka nazım biçimi divanda yer almamaktadır. Divandaki kasidelerin tümü III. Murad'a yazılmıştır.[7] (Yazar, 2007b: 185)

2.4. Yûsuf u Zelîha Mesnevisi.

Zühal Kültüral'in neşrettiği Şerîfî'nin bu eserinin nüshası Londra British Library OR. 6240 numarada bulunmaktadır. Kültüral'in verdiği bilgilere göre, 1578'de yazılan eser 38 varak olup 1172 beyit ihtiva etmektedir. Her varağında 17 beyit ihtiva eden eser, aruzun "mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün" kalıbıyla yazılmıştır. Mesnevi, bir münacatla başlayıp, Hz. Peygamber, dört halife ve padişah (III. Murâd)a övgü beyitleriyle devam eder. "Ser-nâme-i Dâstân-ı Yûsuf" başlığıyla da asıl hikâyeye girilir. (Kültüral, 2001:V-VI) [8]

---

[7] Divanın metni ve incelemesi için bkz. (Yazar: 2006)

[8] Kültüral Yûsuf u Züleyhâ'sını neşrettiği Şerîfî'nin kimliğini tespit edemediğini şu cümle ile açıklamaktadır:

"Eserin Şerîfî adlı bir kişi tarafından nazmedildiğini bilmekteyiz. Fakat yaptığımız çalışmalar sırasında Şerîfî'nin hayatı hakkında bir bilgi edinemedik." (Kültüral, 2001:V)

Ancak eserin yazıldığı dönemde böyle bir eseri yazabilecek en uygun Şerîfî mahlaslı şair olması; diğer iki eserinde (Divan ve bu makalede tanıtılacak Şevâhidü'ş-şühedâ) olduğu gibi bu eserini de III. Murâd'a sunması veya onun için yazması gibi metindışı ve metindeki üslubun Şerîfî'nin diğer eserleriyle benzerlik arz etmesi gibi metiniçi sebeplerden ötürü eserin büyük bir ihtimalle Eğirdirli Şerîfî Mehmed tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır.

2.5. Şevâhidü'ş-şühedâ.

Bu eser hakkında makalemizin ilerleyen bölümlerinde tafsilatlı bilgi verilecektir.

3. Maktel Türüne Kısa Bir Bakış

Müslüman milletlerin kültürlerinde, hassaten edebiyatlarında farklı şekillerde tezahür eden Kerbela olayı, İslam tarihindeki en talihsiz hadiselerden biridir. Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra hilafet makamına geçen Hz. Ali; kendisinden Hz. Osman'ın intikamını isteyen birtakım zümrelerle halifeliğini tanımayan Şam valisi Muaviye b. Ebu Süfyân ile mücadele etmek zorunda kalmış ve bunun neticesinde Cemel ve Sıffîn savaşları gibi birçok müslümanın şehit olduğu iki olay meydana gelmiştir. Ancak karışıklıklar bununla da kalmamış hakem olayından sonra, Hz. Ali'nin İbni Mülcem tarafından şehit edilmesiyle birlikte daha da büyümüştür. Beşinci halife olarak ilan edilen Hz. Hasan, Muaviye'nin büyük bir ordu ile Kûfe'ye yürümesi neticesinde halifelikten vazgeçmişse de zehirlenmekten kurtulamamıştır. Muaviye belli bir süre memleket içinde birliği sağladıysa da hayatının sonuna doğru oğlu Yezîd'i halife ilan etmesi yeni huzursuzlukların özellikle de etkisi asırlarca silinmeyecek acı bir olayın doğmasına sebep oldu. (Güngör, 1987: XVI-XVII)

Nitekim Yezîd saltanatın başına geçip, Hz. Hüseyin'den kendisine biat etmesini isteyince, Hz. Hüseyin onun fasıklığını ileri sürerek ona biat etmeyi reddedip Mekke'ye gitti. Hz. Hüseyin'in Yezîd'in halifeliğini kabul etmediğini duyan Kufeliler toplanıp Hz. Hüseyin'e mektuplar yazıp onu Kufe'ye davet ettiler. Hz. Hüseyin önce amcazadesi olan Müslim b. Âkil'i Kufe'ye gönderip durumu öğrenmesini istedi. Müslim Kûfe'ye gidip Hz. Hüseyin namına 12000 veya 18000 kişinin biatını kabul edip bu durumu Hz. Hüseyin'e bildirdi. Hz. Hüseyin bu haber üzerine, Kufe'ye gitmesinin tehlikeli olabileceği yönündeki uyarıları dikkate almayıp yakınları ve ailesi ile birlikte Kufe'ye doğru hareket etti. (Fığlalı, 1998: 18/519)

Diğer tarafta Yezîd ise Kufe valisini azl edip yerine Ubeydullah b. Ziyâd'ı tayin eder. Ubeydullah Müslim'in Kufe'de olduğunu anlar ve onu şehid ettirir. Hz. Hüseyin bu durumu yolda iken haber almasına karşın Müslim'in intikam almak isteyen yakınlarından dolayı yolculuğuna devam eder. Yolculuğuna devam eden Hz. Hüseyin, İbn Ziyâd tarafından gönderilen askeri kuvvet ile karşılaşınca yönünü değiştirmek zorunda kalır. Kerbelâ'da konaklayan Hz. Hüseyin ve taraftarları günlerce aç ve susuz kaldıktan sonra 10 Muharrem 61 hicri tarihinde İbni Ziyâd'ın gönderdiği çok sayıdaki askerlerle savaşmaya başlar. Bizzat savaşa katılan Hz. Hüseyin

Şimr'in bir grup askerle yaptığı hücumda aldığı kılıç darbelerinden yaralanıp yere düşer. Daha sonra Sinan b. Enes al-Nihâî tarafından başı kesilerek şehit edilen Hz. Hüseyin başı ve sağ kalan aile üyeleri Şam'a götürülür. Bedeni ise Kerbelâ toprağında gömülür. (Fığlalı, 1998: 18/519-20)

Kerbelâ hadisesi, meydana geldiği asırdan itibaren geniş halk kütleleri üzerinde etkili olmuştur. Hz. Hüseyin'in şehit edildiği tarihin yıl dönümlerinde çeşitli matem merasimleri düzenlendiği gibi bu olay etrafında zengin bir edebiyat oluşturuldu. Hz. Hüseyin'in şehadetinden sonra, özellikle ehl-i beyt taraftarı şairler, bu olaydan duydukları üzüntüleri ifade eden mersiyeler yazdılar. Daha sonraki asırlarda, önceleri tarihî-edebî sonraları edebî mahiyette, olayın oluşunu hikâye eden ve genellikle "maktel" adıyla anılan eserler kaleme alındı. (Güngör, 1987: XX-XXII)

Arap edebiyatında bu konu üzerinde yazılan ilk eser olarak Câbir el-Cu'fî (ö.128/746)'nin Maktelü'l-Hüseyn adlı eseri zikrediliyorsa da söz konusu eser henüz ele geçmemiştir. Günümüze ulaşan ilk metin ise, daha sonra yazılan makteller için hem muhteva hem de şekil bakımından kaynaklık eden Ebu Mihnef Lût b. Yahya (ö.157/774) 'in Maktelü'l-Hüseyn'idir. Abbasiler döneminde ise, Hişâm b. Muhammed el-Kelbî, Vâkıdî, Nasr b. Müzâhim, Hüseyin b. Yahya el-Kummî Muhammed b. Zekeriyya b. Dînâr el-Gallâbî gibi müellifler Ebû Mihnef'in makteline benzer şekilde makteller yazmışlardır. Arap dilinde, yukarıdaki eserlerin dışında, Ebü'l-ferec Isfahânî (ö. 356/967)'nin Makâtilü't-tâlibîn; Ebû İshak İsferâyinî (ö. 418/1027)'nin Nûru'l-ayn fî meşhedi'l-Hüseyn gibi başka eserler de yazılmıştır. (Güngör, 1987: XXII-XXV; Güngör, 2003: 27/456)

İlk olarak Araplar tarafından işlenen Kerbelâ olayı; şiî Büveyhiler devrinde Muharrem ayının resmî matem ayı kabul edilmesiyle daha fazla önem kazanmış olup bu konu etrafında oluşturulan maktellere ilgi artmıştır. Bu anlamda kaynaklara göre, Fars edebiyatında ilk maktel olarak Hüseyin Vâ'iz Kâşifî'nin (ö. 910/1505)'nin Ravzatu'ş-şühedâ adlı birçok şerh ve tercümesi yapılan ve Türk edebiyatındaki makteller üzerinde de etkili olan eseri zikredilmektedir. Fars maktel edebiyatı uzun süre bu eserin gölgesinde kaldıktan sonra Kaçarlar dönemiyle birlikte bu sahada Belâ vü İbtilâ, Envâr-ı Hüseynî, Mâtemgede, Dâstân-ı Gam, Esrârü'ş-şehâde gibi birçok eser yazılmıştır. (Güngör, 1987: XXV-XXVI; Güngör, 2003: 27/456)

Genel olarak dinî-tasavvufî Türk edebiyatında, özellikle de Alevîlik-Bektaşîlik gibi zümre edebiyatlarıyla divan, halk ve âşık edebiyatında Kerbelâ olayıyla ilgili olarak müstakil eserler, mersiye

ve manzumeler telif edilmiş, ayrıca başta divan şairleri olmak üzere konuya eğilen sanatkârların, halk âşıklarının his ve hayal dünyalarının ortaya konmasında Kerbelâ adı önemli bir mazmuna dönüşmüştür. (İsen, 2004: 29/219; Uzun, 2002: 25/274) Şerîfî'nin eserini yazdığı XVI. yüzyılın sonuna kadar aşağıdaki makteller yazılmıştır[9]:

Kastamonulu Şâzî (ö. 1362'den sonra), *Dâsitân-ı Maktel-i Hüseyn.*[10]

Hayatı hakkında fazla bilgiye sahip olamadığımız Şâzî,'nin Kastamonulu olup eserini de İsfendiyar oğulları beylerinden Celâlüddîn Şâb Bâyezîd (ö. 1385)'e sunmuştur. Eserini mesnevi nazım biçiminde aruzun "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" vezniyle yazmakla birlikte meclisler arasında gazel ve kaside nazım biçimindeki şiirler de yer almaktadır. Nurcan Güder'in hazırladığı metne göre 3034 beyitten oluşan mesnevinin destansı özelliği ön planda olup nazım tekniği bakımından zayıftır. Sade bir Türkçe ile yazılan eserde derin bir duygu yoğunluğu hissedilmektedir. (Güder, 1997: XX-XXVI).

Kastamonulu Şâzî'nin kaynak olarak Ebû Mihnef'in eserini kullandığı şu beyitlerden anlaşılmaktadır:

İbn-i Mihnef Lutoğlı söyledi /Yezd-i Yahyâdan rivâyet eyledi

Ol dahi râvî rivâyet eyleyen /Sa'd-ı Vakkâs oğlıdur dir söyleyen (Güder, 1997: 151)

Şâzî, olayın hikâye edilmesinde Ebû Mihnef'ten yararlanmakla birlikte ondan birebir alıntı yapmamıştır. Dolayısıyla onun eserinin tam bir tercümeden ziyade, telif-terceme kategorisine dahil etmek daha doğru olacaktır.

Şâzî'nin maktelinin Türkiye ve Türkiye dışındaki yazma kütüphanelerinde tespit edilebilen birçok nüshasının yanında; şairi

[9] Kerbelâ olayının Türk edebiyatındaki işlenişi üzerine ilk derli toplu çalışma Abdülkadir Karahan (Karahan: 1938) tarafından yapıldıktan sonra onun öğrencisi Şeyma Güngör de Fuzûlî'nin Hadîkatü's-sü'edâ'sını neşrettiği çalışmasında bu konu üzerinde durdu. Diğer maktel metinleriyle ilgili yapılan bilimsel çalışmalarda ise genellikle bu ilk iki kaynaktaki bilgilerin kullanılmasıyla yetinildi ve yetinilmeye devam edilmektedir. Ancak söz konusu iki değerli çalışmadan sonra, Kerbelâ olayının Türk edebiyatındaki yansımalarını tekrar ele almayı gerektirecek yeni müstakil eserler çıktı ve çıkmaya devam etmektedir. Gerek yeni tespit edilen bu müstakil metinlerin gerekse de müstakil eserlerin dışında Kerbelâ olayını işleyen farklı nazım biçimindeki şiirlerin derlenip incelenmesini ele alacak toplu bir bilimsel çalışmanın bu alandaki çalışmaların boşluklarını dolduracağı muhakkaktır.

[10] Bkz. (Güder: 2003)

tespit edilemeyen veya müstensihinin müellif olarak kaydedildiği başka nüshaları da bulunmaktadır.[11]

Lâmi'î Çelebi, - Mahmud b. Osman b. Ali Bursevî- (ö. 1531), Maktel-i Âl-i Resûl.[12]

İran edebiyatından yaptığı tercümelerle meşhur olan Lâmi'î'nin makteli, tamamı manzum olarak, mesnevi nazım biçiminde aruzun "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıbıyla yazılmış olup yaklaşık olarak 1000 beyitten oluşmaktadır. (Boğalı, 1971: 1) Lâmi'î'nin eserini, Molla Arab namındaki bir vaizin "Maktel-i Hüseyn okumak küfürdür" şeklindeki görüşünün doğru olmadığını kanıtlamak üzere kaleme aldığı kaynaklarda zikredilmektedir. (Kut, 2005: 148)

Lâmi'î eserinin kaynağı noktasında, "Böyle ḳılmışdur rivāyet Vāḳıdī / ol belāġat dürlerinüñ nāḳidi" şeklindeki mısraıyla Vâkıdî'nin adından bahsetmekteyse de, İbrahim Boğalı'nın yaptığı karşılaştırmaya göre, Lâmi'î'nin büyük oranda Molla Câmî'nin Şevâhidü'n-nübüvve'sini kendisine örnek aldığı anlaşılmaktadır. Hatta Boğalı, Lâmi'î'nin Şevâhidü'n-nübüvve'deki Hz. Hüseyin bahsini olduğu gibi nazma çektiğini ifade etmektedir. (Boğalı, 1971: 5-10)

Yahya b. Bahşî (ö. 1499'dan sonra), Maktel-i Hüseyn.

Bursalı Mehmed Tâhir'in ismini kaydettiği bu eserin son dönemlere kadar nüshası tespit edilememişti. Şeyma Güngör, eserin bir nüshasının Ankara DTCF kütüphanesinde yer alan Muzaffer Ozak kitapları arasında 1/248 numarada bulunduğunu bildirmektedir. Güngör'ün bu eserden hareketle verdiği bilgilere göre, eser 905/1499-500 tarihinde yazılmıştır. 976 beyitten müteşekkil olan eser, Güngör'ün ifadesine göre sade bir dil ile diğer makteller gibi meclislerde okunmak üzere kaleme alınmıştır. (Güngör, 1987: XXVII)

---

[11] Bu anlamda, sonunda "kātibinüñ Kemterīdür maḫlaşı / Yā ilāhī İbrāhīmdür bir ʿāṣī" beyti bulunan bazı nüshaların müellifi olarak İbrahim Kemterî kaydı konulmuştur. Görebildiğimiz bu yanlış nüshalar şunlardır:

Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi 17179; Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Yz B 432; Yz A 7944; Yz A 8389; Yz A 8425.

Yine Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Yz A 3040 numarada bulunan nüsha da hatalı olarak Za'îfî adına kaydedilmiştir.

Aşağıdaki nüshalarda ise Şâzî'nin adı tespit edilememiştir:

Manisa İl Halk Kütüphanesi 2702/2; Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi 2976/1; Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Yz A 9336.

[12] Bkz. (Boğalı: 1971; Arslan: 2001)

Hacı Nûreddîn Efendi (ö. 1530-31'den sonra), Maktel-i Hüseyn.

Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Nûreddîn Efendi'nin makteli, 940/1530-31 tarihinde yazılmıştır. 10 bölümden oluşan eser, tamamı manzum olarak, mesnevi nazım biçiminde aruzun "mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün" kalıbıyla yazılmıştır. (Karahan, 1938: 29; aktaran Güngör, 1987: XXVIII)

Sade bir Türkçe fakat zayıf bir nazım tekniği ile yazıldığı halde, kahramanlık ifade eden mısraları ile çok sevilmiş ve birçok defa basılmıştır. (Karahan, 1938:29; aktaran Güngör, 1987: XXVIII)

Fuzûlî (ö.1550), Hadîkatü's-Süedâ.

Türk edebiyatındaki en önemli maktellerden biri olan Fuzûlî'nin Hadîkatü's-sü'edâ'sı, Kânûnî'nin paşalarından Mehmed Paşa'ya sunulmuştur. Yazılış tarihi belli olmayan eser, manzum-mensur olarak yazılmıştır. Eserde 16 Arapça, 5235 Türkçe olmak üzere 541 parça manzume vardır. (Güngör, 1987: XXX-XXXII)

Fuzûlî Hz. Hüseyin'in şehadet olayını hikaye ederken; kendisinden önce bu olay etrafından Arapça ve Farsça birçok eserin yazıldığını söyledikten sonra, Kâşifî'nin Ravzatü'ş-şühedâ'sının kaynak aldığını şu ifadelerle bildirmektedir:

"… aṣl-ı teʾlīfde Ravḍatü'ş-şühedāya iḳtidā ḳılup sāyir kütübde olan nikat-ı ġarībleri mümkün olduḳça añа ilāve ḳılam…" (Güngör, 1987: 18)

Şeyma Güngör iki eser arasında yaptığı karşılaştırmadan sonra şu hükme varmaktadır:

"*Fuzûlî konunun hemen tamamını Hüseyin Vâ'iz Kâşifî'den almıştır; fakat Ravzatü'ş-şühedâ'yi Türkçeye aktarırken esere tam bağlı kalmamış, konuyu takip etmekle beraber bazı kısımları hülasa etmiş, ilaveler yapmış bazı epizotları da eserine almamıştır."* (Güngör, 1987: XXXIX)

Âşık b. Ali Natta'î –Âşık Çelebi- (ö. 1572), *Tercüme-i Ravzatü'ş-Şühedâ.*

Âşık Çelebi'nin bu eseri de Hüseyin Vâ'iz-i Kâşifî'nin Ravzatü'ş-şühedâ isimli Farsça eserinin birtakım ilavelerle yapılan tercümesidir. Latîfî'nin eserin varlığından bahsetmesi, onun 953/1546-47'den evvel yazıldığını göstermektedir. Eser günümüze ulaşmış olup Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde 2 nüshası bulunmaktadır. (Güngör, 1987: XXVIII; Kılıç, 1994: I/XXVIII)

Câmî-i Rûmî –Mısrî- (ö. 1595'ten sonra)*, Sa'âdetnâme (Tercüme-i Ravzatü'ş-Şühedâ).*

Molla Câmî ile karıştırılmaması için "Rûmî", uzun süre Mısır'da yaşadığı için de "Mısrî" lakaplarıyla bilinen Câmî'nin makteli, Sa'âdetnâme olarak isimlendirilmiş olup Hüseyin Vâ'iz-i Kâşifî'nin Ravzatü'ş-şühedâ isimli Farsça eserinin tercümesidir. Kaynak metne bağlı kalınarak 10 bölüme ayrılan eserin başı ve sonunda Kânûnî'yi öven parçalara yer verilmiştir. Kütüphanelerde birçok yazması bulunan eserin bazı bilimsel çalışma ve kütüphane kataloglarında hatalı olarak Hasanzâde Câmî'ye atfedildiği görülmektedir. (Uzun, 1993: 7/102-03)

1. Şerîfî'nin Şevâhidü'ş-Şühedâ'sı

Şerîfî'nin Şevâhidü'ş-şühedâ'sı[13], Bursalı Mehmed Tâhir'in şehnameyi manzum olarak çeviren Diyarbakırlı Şerîfî (ö. 1516) maddesinde verdiği aşağıdaki bilgilerden hareketle tespit edilmiştir:

"Bir de târîhi 986 (1577-78) olan Şevâhidü'ş-Şühedâ ismindeki Türkçe eserin müellifi de Şerîfî mahlaslı bir zât ise de Şerîfî-i Âmidî olmasına târîh müsâid olmadığı gibi eserinde yazdığı 'Seyyid Ahmed Şerîfî el-Ma'rûf bi-kâdı Şerîf ibn es-seyyid Ahmed' künyesi de başka bir zât olduğunı bildirmektedir. Eser-i mezkûr iki kısm üzere müretteb olup kısm-ı evvel mesâib-i enbiyâ kısm-ı sânî belâyâ-yı ehl-i beytdür ki Fuzûlî'nin Hadîkatu's-Süedâ'sı vâdîsindedir. Nihâyetinde Sultân Murâd-ı sâlis ile musâhibi Şemsî Paşa'yı zikr ediyor." (Bursalı Mehmed Tahir, 2000: II/257)

Şerîfî'nin tek nüshasına ulaşabildiğimiz Şevâhidü'ş-şühedâ'sı[14], Sadberk Hanım Müzesi'nde yer alan Hüseyin Kocabaş yazmaları arasında, 167 numarada bulunmaktadır.

1.1. Nüshanın tavsifi

225x180-205x125 ölçülerinde, 110 yaprak tutan bu nüshanın her bir yaprağında 17 satır bulunmaktadır.

Başı:

حمد اول ملك و منعم و شكر اول مالك و منتقم اولسون كيم صبر و صلات ايله مستعين اولانلره كتابيله واجب التكريم

Sonu:

[13] Bundan sonra ŞŞ. olarak kısaltılacaktır.

[14] Bursalı Mehmed Tahir söz konusu eserden bahsettiği bölümde eserin Hüseyin Kocabaş kitapları arasında olduğunu da söylemektedir.

عدل و دادنده آنيك اولمادوغى ايچون آشيان
قلدى تاريخين آنيك خونكار عادل اول الاه
خصوصا جد عاليهٔ سلطان سليمان خان مغفور له
يا الهى اومارروز اولا دعامز قبول
فلك الفضل و لطف و كامل و قبول

İstinsah kaydı:

بو كتاب مستطاب قلم خيريله نسخه سندن اربع و اربعين و مائة و الف سنيده فى ربيع الآخرنده جزاير قربنده تحرير اولونمشدير. اوقيوب و ياخود استماع ايدن عاشقان خاندان امت محمد دن دعا خير ايله ياد بو فقير الحقير قليل البضاعة و التقصير حسين الذهنى بن الحاج ابراهم.

Cilt: Mukavva zemin üstü, şemseli, salbekli, miklepli kahverengi ince deri cilt. Salbek ve şemsenin zemini vişneçürüğü renginde olup hatâyî motifleri havidir.

Tezhip: Başlıklar, alıntılanan ayet, hadis ve diğer Arapça ibareler turuncuya çalan bir mürekkeple yazılmıştır.

Kâğıt: Krem rengi, kalın, aharlı kâğıt.

Hat: Rik'a

Müstensih: Hüseyin Zihnî b. El-Hâc İbrâhîm.

İstinsah tarihi: Rebîülâhir 1144 / Ekim 1731.

İstinsah Yeri: Cezâyir yakınları.

ŞŞ'nin eldeki tek nüshasının istinsahı çok kötü olup genellikle eserin doğru bir şekilde okunmasını engelleyen hatalı yazımlarla doludur. Eserin istinsah edilmesinde o kadar fazla hata vardır ki bunu müstensihin dikkatsizlik veya cahilliğine bağlamak zor görünmekle birlikte bunun mantıklı bir sebebini bulamadığımızı da söylemek gerekir.

1.2. Eserler İlgili Genel Bilgiler:

Şerîfî'nin ŞŞ'sinin tam ismi "Şevâhidü'ş-şühedâ fî mekâyidi'l-a'dâ" olup, manzum-mensur bir şekilde kaleme alınmıştır. Eserin yazılış tarihi verilmemekle birlikte, eserin sonunda kendisi için yer alan bir övgü bölümünden, III. Murâd için yazıldığı anlaşılmaktadır.

1.3. Eserin Şerîfî'ye Aidiyeti:

ŞŞ'nin Eğridirli Şerîfî Mehmed tarafından yazıldığı, evvela eserde müellifin kimliği ile ilgili verilen bilgilerin onun yukarıda hayatı hakkında verilen bilgilerle örtüşmesinden anlaşılmaktadır:

"…derdmendān-ı ḫānedān olablarıñ żaʿīfi beyne'l-ḳużāt 'Ḳaḍı Şerīf' dimekle maʿrūf, maḫlaṣ[ı] Şerīf[ī] olan Seyyid Aḥmed[15] b. Seyyid Muḥammed…" (Şerîfî, ist. 1144 / 1731: 2b)

Şerîfî, yazdığı üç manzum eserinde (Hilye, Divan, Yûsuf u Züleyhâ) kendisini sadece "Şerîfî" mahlasıyla tanıtırken bir diğer manzum-mensur eseri olan Fetihnâme-i Kıbrıs'ta da kendisini yukarıdaki ifadelere benzer şekilde tanıtmaktadır:

"…ʿarż-ı ḥāl-i bende-i dāʿī-efgende oldur ki ḥālā yevmī yüz otuz aḳçe ile Menzile każāsından maʿzūl ve evlād-ı Resūl dāʿīñüz merḥūm u maġfūrun leh Sulṭān Süleymān –ʿaleyhi'r-raḥmetü ve'l-ġufrān- dāmādı ve aṣdaḳ-ı ʿibādı merḥūm Rüstem Paşa **يسّر الله في الجنّة ما يشاء** bendeñizüñ imāmı merḥūm **Seyyid Muḥammed duʿā-gūyuñuzuñ oġlı** bende-i güzīn sābıḳā şeref-i selāṭīn-i ʿiẓām ve ḥāliyā peder-i pādişāh-ı İslām olan ḥażret-i ʿālī-rütbetüñ evāmir-i celīletü'l-iḳtidār u aḥkām-ı cemīletü'l-āṣārları ile **bir medrese ve yedi ḳażāda müderris ü ḳāḍı** olup…" (Şerîfî: 27a-b)

Şevâhidü'ş-şühedâ'nın telif tarihi belli olmamakla birlikte eserin sonunda III. Murâd'ın övgüsü yapıldığına göre eserin bu padişahın döneminde yazılmış olması gerekir. Nitekim Şerîfî *Yûsuf u Züleyhâ*'sıyla birlikte neredeyse tümünde padişahı methettiği kaside ve gazellerden oluşan *Divan*'ını da III. Murâd'a sunmuştur.

ŞŞ, Şerîfî'nin diğer eserleriyle mukayese edildiğinde şairin bazı bilgi ve manzumeleri aynen kullandığı görülmektedir ki bu durum ŞŞ'nin ona aidiyetini kesin olarak kanıtlamaktadır. Bunlardan biri, III. Murâd'ın methedildiği bölümde onun tahta çıkışı için yazılan tarih ibaresidir:

Divan'da

"… Ḥaḳ Murād Ḫān ki virdi tārīḫi ḫünkār-ı ʿādil (خونكار عادل)**(5b)** ḥurūfları düşdi. Cülūs-ı taḫt u baḫt u saʿādetleri istimāʿından ṣoñra bu tārīḫ naẓm olındı. Ḳıṭʿā:

Ḳuṭb-ı ervāḥa didi Sulṭān Süleymān-ı saʿīd

Mülk-i ʿOṯmānda kim olısar Selīm Ḫān'a ḫalef

Didi bir ʿādil şehen-şāhdur Murād'um dir idük

Virdi Ḥaḳ evlāduña inṣāf u ʿadl ile şeref

[15] Şerîfî'nin adı kaynaklarda Mehmed olarak geçmesine karşın burada Ahmed olarak yer almasını eserin bütününe yayılan hatalı istinsaha bağlamak mümkündür.

Oldı ol ʿādil dilüñ خوانکار عادل tāriḫi

Devr-i ʿadlinde ola emn ü emānda her ṭaraf" (Yazar, 2006: 121-22)

Şevâhidü'ş-şühedâ'da:

"Ol kān-ı inṣāf [u] ʿālī-evṣāfuñ tārīḫin müsemmāsına muvāfıḳ ve ẕāt-ı şerīfine ḫiṣāl-ı ḥüsne lāyıḳ saʿādetle cülūs-ı taḫt-ı baḫt-ı ḫünkārī olduġından tārīḫi"ḫünkār-ı ʿādil" (خونکار عادل) olmasın delīl-i iclāl u iḳbāl olduġından muvāfıḳdur." (Şerîfî, ist. 1144/1731: 110b)

Şerîfî II. Selîm'in 1570-71 tarihinde Kıbrıs adasını fethetmesi üzerine manzum-mensur bir fetihnâme yazıp padişaha sunduğu gibi Şevâhidü'ş-şühedâ'da da bu olaydan şu şekilde bahis açar:

"… merḥūm u maġfūrun leh ḥażret-i Selīm, maẓhar-ı [16] " الا من اتى الله بقلب سليم" Ḳıbrus gibi ʿaẓīm cezīre-i küffārı fetḥ idüp ahālī-i İslām mekr-i küffār[dan] emīn ü selīm oldı…" (Şerîfî, ist. 1144/1731: 110a)

ŞŞ'de yer alan bazı manzum parçaların Şerîfî'nin diğer eserlerinde de yer aldığı görülmektedir. Bunlardan biri de aşağıdaki beyittir:

Divan'da	Şevâhid'de
Bāl açup bāġ-ı vücūda eyledi pervāz gül Āl ile bülbüllerine kılmaġ içün nāz gül (Yazar, 2006: 296)	Bāl açup bāġ-ı vücūda eyledi pervāz gül Ṣāḥa-i ṣaḥrāda açıldı nice mümtāz gül (Şerîfî, ist. 1144/1731: 8b)

Yukarıda ileri sürülen kanıtlardan sonra ŞŞ'nin Eğirdirli Şerîfî Mehmed tarafından yazıldığı açıkça anlaşılmaktadır.

3.1. Eserin İçeriği:

Şerîfî; eserine Fuzûlî'nin HS'deki girişte kullandığı ayet ve hadisleri ondan farklı ve çok daha kısa bir kompozisyon şeklini verdiği hamdele ve salvele bölümü ile başlar. Bu bölümden sonra "Bāʿiṯ-i inşāʾ-ı kitāb-ı dürer-bār bi-ʿavnillāhi'l-meliki'l-vehhāb" başlığı altında eserinin yazılış öyküsü, eserine verdiği isim ve eserinin

[16] "Allah'a arınmış bir kalp ile gelen başka" (Şu'ara: 89)

bölümleri hakkında kısaca bilgi vermektedir. Bu bilgilere göre, Şerîfî Türk diliyle Kerbelâ olayı hakkında bir eser yazmayı ve yazdığı takdirde buna hangi ismi vereceğini düşünürken hatiften bir ses, eserine "Şevāhidü'ş-şühedā fī mekāyidi'l-aʿdā" ismini vermesini öğütler.

Şerîfî eserini iki bölüme ayırdığını; ilk bölümde peygamberlerin başına gelen belaları (beliye-i enbiyā), ikinci bölümde ise merkez-i evliyā-yı şühedāyı işlediğini bildirdikten sonra eserine giriş yapmaktadır. Eserin bundan sonraki muhtevası HS'nin muhtevasıyla aynı olup, öncelikle Hz. Âdem'in cennetten kovulması ve Kâbil'in Hâbil'i öldürmesi gibi olaylara yer verir. Daha sonra sırasıyla Hz. Nûh, Hz. İbrâhîm, Hz. Ya'kûb-Hz. Yûsuf, Hz. Mûsâ, Hz. Îsâ, Hz. Eyyûb ve Hz. Yahyâ ile Hz. Zekeriyyâ gibi peygamberlerin başına gelen belalar anlatılmaktadır.

Hz. Resûlün Kureyş'den çektiği belâlar başlığı altında; Hz. Peygamber'in kısa hayat hikâyesiyle beraber Hz. Ubeyde'nin Bedir'de, Hz. Hamza'nın Uhud'da ve Hz. Ca'fer'in de Mûte savaşlarında şehit edilmeleri anlatılmaktadır. Hz. Peygamber'in vefatı tafsilatlı bir şekilde anlatıldıktan sonra Hz. Fâtıma'nın vefatına geçilir. Bunlardan sonra Kerbelâ olayının zeminini teşkil eden olaylar silsilesinde yer alan Hz. Ali ve Hz. Hasan'ın şehadetleri anlatılıp Yezîd'in saltanatın başına geçmesiyle birlikte Hz. Hüseyin'in ona biat etmeyi reddedip Medîne'den Mekke'ye gitmesi hikâye edilmiştir. Müslim b. Âkil'in Kûfe'de şehit edilmesinden sonra Hz. Hüseyn'in bu olaydan habersiz olarak Mekke'den Kûfe'ye gitmesi ve nihayet Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesi anlatılmıştır.

Şerîfî eserinin sonunda ise "Azâmetlü ve Şevketlü Pâdişâhımızın Medhi Beyânındadır" başlığı altında III. Murâd'ın övgüsüne yer verir. Bu bölümde ayrıca Kânûnî Sultan Süleyman'ın Hz. Hüseyn'in Kerbelâ'daki kabrine cârî sular getirttiğinden de bahseder.

3.2. Şerîfî'nin Şevâhidü'ş-Şühedâ'sı İle Fuzûlî'nin Hadîkatü's-Sü'edâ'sının Karşılaştırılması

Yaşadığı dönemde Anadolu şairleri tarafından fazlaca tanınmayan Fuzûlî'nin Şerîfî tarafından iyi bilindiği onun divanına bakıldığında da anlaşılmaktadır. Şerîfî'nin, su kasidesine yazdığı naziresinde Fuzûlî'nin etkisinde kaldığı söz konusu kasidede yer alan şu iki beyitten de anlaşılmaktadır:

Fuzûlî	Şerîfî
Ḫāk-i pāyine yetem dir ʻömrlerdür muttaṣıl Başını daşdan daşa urup gezer āvāre su (Akyüz vd., 1990: 32)	Rūy-ı yāre ʻāşık olmışdur meger kim kendüyi Yardan yara urup yüzler sürer kūhsâra ṣu
Ġam güni itme dil-i bīmārdan tīġuñ dirīġ Ḫayrdur virmek ḳarañu gicede bīmāre su (Akyüz vd., 1990: 31)	Şerbet-i laʻl-i lebüñ umar ṭabībüm ḫasteler ʻĀdet olmışdur virürler muḫtaṣar bīmāra ṣu (Yazar, 2006: 328)
ʻAşḳ derdiyle ḫşem el çek ʻilācumdan ṭabīb Ḳılma dermān kim helākim zehri dermānuñdadır (Akyüz vd., 1990: 85)	Derdi *Kānūn-ı Şifā* ile bilinmez ʻāşıkuñ Baña dermāndan ferāġat ḳıl muḥaṣṣal ey ṭabīb (Yazar, 2006: 151)

Şerîfî'nin ŞŞ'si gerek şekil gerekse muhtevası bakımından incelendiğinde, Fuzûlî'nin HS'si ile büyük oranda aynı olduğu görülecektir. Bu bölümde bu iki eser önce şekil (yapı) daha sonra da muhtevaları bakımından karşılaştırılacaktır.

3.2.1. Şekil

ŞŞ ile HS yapı itibarıyla birbiriyle aynı olup her iki eser de manzum-mensur olarak karışık bir şekilde yazılmıştır. Her iki eserde de konunun hikâye edilişi mensur olarak verilmekteyse de bu mensur bölümler arasına birçok manzum parça serpiştirilmiştir. HS'de bu manzum parçaların sayısı 541olup toplamda 1152 beyit tutarken (Güngör, 1987: XXXI) ŞŞ'deki manzum parçaların sayısı 250 olup toplamda 523 beyit tutmaktadır.

Şerîfî eserini iki bölüme ayırdığını; ilk bölümde peygamberlerin başına gelen belaları (beliye-i enbiyā), ikinci bölümde ise merkez-i evliyā-yı şühedāyı işlediğini söylerken; Fuzûlî'nin eseri bir mukaddime ve hâtime bölümü dışında 10 bölümden oluşmaktadır. (Güngör, 1987: XXXV) Ancak bölümlendirmede bir farklılık varmış gibi görünse de HS'deki bütün konu başlıkları –yer aldıkları sıraya göre- ŞŞ'de de ya tamamıyla aynen veya küçük birtakım kelime farklılıklarıyla yer almaktadır.

3.2.2. Muhteva

Şerîfî eserinde Fuzûlî'nin adını anmamakla birlikte, onun ŞŞ'si ile Fuzûlî'nin HS'si muhteva açısından karşılaştırıldığında; Şerîfî'nin özellikle mensur bölümlerde intihal[17] derecesinde HS'den yararlandığı görülmektedir. Her iki eser arasında baştan sona kadar yapılan bir mukayese neticesinde; Şerîfî'nin HS'yi önüne alıp mensur bölümlerini küçük değişikliklerle eserine aktardığı, bunu yaparken de HS'nin tüm bölümlerini almaktan ziyade onun bir özetini çıkarmaya çalıştığı gözlemlenmektedir. Nitekim HS'de müstakil bir eser uzunluğunda yer alan Hz. Yûsuf'un kıssası ŞŞ'de çok kısa olarak, ana hatların anlatımından ibarettir. Her iki eserin bütün metnini burada karşılaştırmak mümkün olamayacağından, birkaç örnek metni alıntılayarak yukarıda bahsettiğimiz durumu somutlaştırmaya çalışalım.

Şerîfî'nin ŞŞ'si ile Fuzûlî'nin HS'si arasındaki benzerlikler daha mukaddime bölümlerinde başlamaktadır. Şerîfî; eserine Fuzûlî'nin HS'deki girişte kullandığı ayet ve hadisleri ondan farklı ve çok daha kısa bir kompozisyon şeklini verdiği hamdele ve salvele bölümü ile başlar. Bu bölümde kullanılan çoğu ayet ve hadis HS'nin mukaddimesinde yer almaktadır. Ancak neredeyse ŞŞ'nin tüm mensur bölümlerinde devam edecek birebir alıntılar bu mukaddime'den sonra gelmektedir.

Aşağıda karşılıklı olarak verilen metinler söz konusu eserlerin muhtelif bölümlerinden seçilmiş olup her iki eser arasındaki ilişkiyi göz önüne sermektedir:

---

[17] Günümüzdeki intihal ölçütleri ile geleneğin intihal anlayışı şüphesiz ki farklıdır. Bu noktada Mustafa Koç, Kınalızâde Âlî Çelebi'nin Ahlâk-ı Alâî'sinin neşrinde şu bilgileri vermektedir:

"*Şark ahlak kültürü daima önceki metinleri sarmalayarak teşekkül etme sistemine sahiptir. Miras sürekli tasfiye edilir, ilavelerle tekmîl edilir. Müşterek bir miras telakkisi, bu tür metinlerde müellifler tarafından kaynaklara sürekli atıf yapmayı lüzumsuz kılar. Müellif farklı düşündüğü takdirde ayrıldığı noktayı tebarüz ettirir. Bu tür metinler üzerinde yürürken, modern referans sistemini aramak beyhudedir ve bu klâsik metinlerin geldiği geleneği dikkate almamaktır. Şüphesiz orijinalite, terkipte, ifadede ve ilavededir.*" (Koç, 2007: 8)

Her ne kadar klâsik şark kültürü, genel olarak referans vermeyi lüzumsuz görse de Şerîfî'nin ŞŞ'sinde özellikle mensur bölümlerde, Fuzûlî'nin HS'sinden o kadar fazla birebir aktarma mevcuttur ki –geleneğin intihal anlayışını net olarak bilmesek de- bu durumu intihal dışındaki bir ifadeyle açıklamak zor görünmektedir. Zira Şerîfî, eserinin mensur bölümlerinin neredeyse tümünde, manzum bölümlerinin ise bir kısmında Fuzûlî'nin eserini neredeyse birebir aktarmasına karşın, örnek aldığı bu metinden ve metni oluşturandan hiç bahsetmediği gibi, eserin ilk defa kendisi tarafından oluşturulduğu görüntüsünü vermeye çalışmaktadır.

Hadîkadü's-sü'edâ	Şevâhidü'ş-şühedâ
Henüz Ādem-i ṣāfī tengnāy-ı ʿademden feżā-yı vücūda gelmedin ve ḫilʿat-i ḫılḳat geyüp efser-i kerāmet birle ser-efrāz olmadın melāyike zebān-ı taʿn uzatdılar ve anı hedef-i tīr-i ṭaʿn itdiler ki (اتجعل فيها من يفسد فيها) rivāyetdür ki ibtidā-yı ḫilḳatde ḥażret-i melik-i celīl ʿAzrāʾīile ḥükm itdi ki cemīʿ-i eczā-yı zemīnüñ her cüzʾinden bir ḳabża ḫāk alup Baṭn-ı Nuʿmānda cemʿ ḳıla ve bir seḥābe emr itdi ki ḳırḳ gün ol ṭopraġuñ üzerine bārān töküp terbiyetine meşġūl ola. Ve bu ḫidmete meʾmūr olan seḥāb otuzṭoḳuz gün deryā-yı elem ve çeşme-i ġamdan nem çekerdi ve ol ṭopraġa bārān-ı miḥnet tökerdi. Ḳırḳıncı gün ki mevʿid-i itmām idi, her niçe ḳaṭre baḥr-ı feraḥdan götürüp üzerine ṣaçup ṣūret-i taḫmīrin itmāma yetürdi ve peyker-i itmāmın ẓuura getürdi. Bu sebebden muḳarrer oldı ki ṭīnet-i beşeriyet ekṣer-i evḳāt menbet-i reyāḥīn-i ġam ola ve ḥaḳīḳatde āṣār-ı sürūr nihāyet-i ḳıllet bula.	Ādem ḫilʿat-ı ḫilḳatle feżā-yı vücūda gelmedin ve efser-i kerāmetle ser-firāz olmadın zebān-ı melāʾike (اتجعل فيها من يفسد فيها) diyü ṭaʿna sālik olmış idi. Ḥażret-i ʿAzrāʾīl (...?...) ḥażret-i celīl ile zemīnüñ her cüzʾinden bir ḳabża ḫāk maṭar döküp terbiyyete meşġūl oldı. Otuzṭoḳuz gün baḥr-ı elem ve çeşme-i ġamdan nem çekerdi. Ol ḫāk mecmūʿa-i bārān dökerdi. Ḳırḳıncı gün mevʿid-i itmām oldı. Baḥr-ı feraḥdan birḳaç ḳaṭre getürdi üstüne ṣaçup ṣūret-i toḫmdan itmāma yitürdi. İşbu sebebdendür ki ṭıynet-i cümle ādem ekṣer evḳātda menbet-i reyāḥīn-i ġam olur aḥyānen baʿż-ı sürūr olur. (Şerîfî, ist. 1144/1731: 3b)
Küffār leşker cemʿ idüp üç biñ müsellaḥ ve müretteb kāfir Medīneye teveccüh ḳıldılar. Ve Uḥud dimekle maʿrūf menzile yetdükde ḥażret-i risālet daḫi yidiyüz mühācir ve enṣārla anlara muḳābil durup bir nevʿ ile ṣaf baġladı ki Kūh-ı Uḥud ḳafāda ve Kūh-ı ʿAynuñ bir şikāfı olup kemingāh olmaġa muḳābil olmaġın ḥażret-i resūl	Üç biñ kāfir Medīneye teveccüh içün Uḥud nām menzile geldükde sulṭān-ı risālet yidiyüz mühācir ve enṣārla Kūh-ı Uḥud ḳafāda ve Medīne muḳābilde ve Kūḥ-ı ʿAyn cānib-i yesāra alup ve Kūh-ı ʿAynuñ kemīngāh olmaḳ münāsib ḥażret-i resūl ʿAbdullāh Ḥabībī elli müslim ile ḥıfẓ içün ḳondı. İki āteş-i cidāl iştiʿālinde iken iki cānibüñ ḥarb ü cidālinden

ʿAbdullāh-ı Habībi elli kemāndarla anuñ ḥıfẓına meʿmūr itdi ve muḳarrer ḳıldı ki eger leşker-i İslām ġālib ve eger maġlūb olsalar anlar ol şikāfdan inḥirāf itmeyeler ve ol raḥneden bir ġayr cānibe gitmeyeler. İki cānibden āteş-i cidāl iştiʿāl bulduḳda ve bāzār-ı muḥārebe germ olduḳda cemāʿat-ı Ḳureyşden Ṭalḥa bin Ebī Ṭalḥa meydāna gelüp ʿAlī ibni Ebī Ṭālib elinde helāk oldı ve ferzendi mübāşir-i ḥarb olup Ḥamza elinden tecerruʿ-ı şerbet-i fenā ḳıldı. El-ḳıṣṣa ebvāb-ı ẓafer leşker-i İslāma meftūḥ olup leşker-i küffār inḥilāl ve iḫtilāl bulmaġın ʿalemleri nigūnsār olup müteferrrıḳ olduḳda leşker-i İslām ġanāyim dutmaḳa furṣatı ġanīmet bilüp nehb ü ġārete teveccüh ḳıldılar. Ve raḥne-i Kūḥ müstaḥfıẓları ol ḥāli görüp bī-iḫtiyār menzillerinden münḥarif olup ʿAbdullāh menʿ itdükçe ḳābil olmayup ġārete müteveccih olmaġın küffār ol memerri ḫālī görüp ve leşkeri ġārete meşġūl bulup ol memerre müteveccih olup ʿAbdullāhı baʿż-ı aṣḥābla şehīd idüp leşker ʿaḳabinden çıḳup ḥamle ḳıldılar. Lā-cerem eṯer-i muḫālefet-i ḥażret-i resūl ʿasker-i İslāma mūcib-i tefrīḳa-i leşker olup küffār teġallüb idüp leşker-i İslām üç ḳısım oldı.	Ḳureyşī Ṭalḥa ibn Ṭalḥa ḥażret-i ʿAlīden helāk oldı ve ferzendi öldi. Leşker-i İslām ġālib olup ġanīmet semtine meyl idüp raḥne-i Kūh müstaḥfıẓları memnūʿ olmayup ġanīmet içün perākende oldı. Küffār o memerri ḫālī görüp ʿAbdullāh baʿż-ı aṣḥābla şehīd olup ʿaḳabinde küffāra ḥamle ḳıldı eṯer-i muḫālefet-i ḥażret-i resūl ʿasker-i İslāma mūcib-i vuṣūl-ı tefrīḳī oldı lesşker-i İslāmıñ bir ḳısmı şehīd oldı ve bir ḳısmı Medīneye yöneldiler ve bir ḳısmı ki ʿAlī ve Saʿīd ve Ṭalḥa dır mülāzım-ı ḥażret-i resūlden firār eylediler.
El-ḳıṣṣa ol āfitāb-ı āsmān-ı luṭf u kerem müteveccih-i dergāh olup bir ay vefātından muḳaddem ṣaḥābe-i kibārı ʿĀyişe menizlinde cemʿ idüp anları biribirine sipāriş	El-ḳıṣṣa ol āfitāb-ı āsmān-ı luṭf u kerem iḥsān ile müteveccih-i bārgāh-ı Ḥarem vefātından aḳdem ṣaḥābe-i kibārı ʿĀyişe menizlinde cemʿ idüp anları biribirine sipāriş

ḳılup bu duʿāyla ser-firāz ḳıldı ki... (Güngör, 1987: 120)	ḳılup bu duʿāyla o ẕāt-ı şerīf mümtāz aṣḥāb her biri ser-efrāz eylemekle (Şerîfî, ist. 1144/1731: 19b)
Ḥażret-i resūlüñ Ḫadīce-i kübrādan altı evlādı olup ikisi ẕükūr biri Ḳāsım ki ḥażret-i resūl anuñ ismiyle mükennā idi ve biri ʿAbdullāh ki ṭayyib ü ṭāhir dimekle maʿrūf idi ve benāt-ı muṭahharātuñ biri Zeyneb ve biri Ruḳiyye ve biri Ümmü Gülsüm ve biri Fāṭıma idi Ve cemīʿ-i evlādı zamān-ı İslāmda mütevellid olup cümlesinden aşġar Fāṭıma idi. Ve mecmūʿı eyyām-ı ḥayātında ʿālem-i beḳāya intiḳāl idüp... (Güngör, 1987: 141)	...Ḫadīce-i kübrā vü ʿāliyetü'l-vaḳārdur resūl ḥażretinden altı evlād getürüp ẕukūrdan altınuñ biri Ḳāsım ismiyle müsemmā ḥażret-i resūl bu nām ile mükennā idi ve birisi ʿAbdullāh idi ki ṭayyib ü ṭāhir dimekle maʿrūf idi. Ve benāt-ı muṭahharāt Zeyneb ve Ruḳiye ve Ümmü Gülsüm ve Fāṭıma idi. Ve cemīʿ-i evlādı zamān-ı İslāmda mütevellid olmışdur. Ḥażret-i Zehrā ḥamliyye-i ḫātime idi.cümlesi eyyām-ı ḥayāt-ı Ḫadīcede intiḳāl eyledi (Şerîfî, ist. 1144/1731: 23b)
Rāvī-i rivāyāt-ı ciger-sūz ve nāḳıl-ı ḥikāyāt-ı ġam-endūz bu ṭazla tertīb-i ṣufūf-ı maʿrekeye kelām virmiş ve bu ṭarzla silsile-i rivāyeti taḥrīke getürmiş ki çün şeb-i ʿaşūra ḥażret-i sulṭān-ı Kerbelā leşker-i aʿdādan tetmīm-i şerāyiṭ-i ʿibādet ve taḳdīm-i merāsim-i yetüp endīşe-i ḥarbden fi'l-cümle fāriġ olup tevābiʿ ü levāḥıḳle ʿöẕr-i aṣḥāb-ı iṭāʿat içün mühlet ṭaleb ḳılup ve ol istidʿā icap et e ʿibādete iştiġāl itdi ve ṣabāḥa dek ẕükūr u ināṣdan zemzeme-i tekbīr ü tehlīl ṣavāmiʿ-i melekūta yetdi. Ol gice sükkān-ı sürādiḳ-i ʿulvī müteġayyirü'l-aḥvāl olup ve ʿummāl-ı ʿavāmil-i süflī ḥayret ü dehşetde ḳalup felek şermsār idi ki āyā bu ne tedbīr-i nā-ṣavābdı ve zemīn muẓṭarīb ü bī-	Rāvī-i rivāyāt-ı ciger-sūz ve nāḳıl-ı ḥikāyāt-ı ġam-endūz bu ṭazla tertīb-i ṣufūf-ı maʿrekeye kelām virmiş ve bu ṭarzla silsile-i rivāyeti taḥrīke getürmiş ki çün şeb-i ʿaşūra ḥażret-i sulṭān-ı Kerbelā leşker-i aʿdādan tetmīm-i şarṭ ile ʿibādet ve taḳdīm-i merāsim-i aṣḥāb-ı ṭāʿat içün olan istidʿālara icabet virmiş tevābiʿ ve levāḥıḳ ile ʿibādete iştiġāl itdi ve ṣabāḥa dek ẕükūr u ināṣdan zemzeme-i tehlīl ṣavāmiʿ-i melekūta yetdi. Ol gice sükkān-ı sürādiḳ-i ʿulvī müteġayyirü'l-aḥvāl olup ve ʿummāl-ı ʿavāmil-i süflī ḥayret ü dehşetde ḳalup ʿarūs-ı ʿālem libās-ı mātem geyüp ḫavāṭīn-i ḥarem-serāy-ı ʿiçün mātemde idi ve ḫüsrev-i encüm ẓulumāta girüp şehīd içün ġam u elemde idi. (Şerîfî, ist. 1144/1731: 73b)

ḳarār idi ki āyā bu ne bīdād-ı bī-ḥisābdı. Sitāre teʾsīr ü tedbīrden ʿāciz olmış ʿarūs-ı ʿālem libās-ı mātem geyüp ḫavāṭīn-i ḥarem-serāy-ı ʿiçün mātemde idi ve ḫüsrev-i encüm mātem-kede-i ẓulumāta girüp şühedā içün ġam u elemde idi.	
maʿreke-ārā-yı meydān-ı kelām ve encümen-serā-yı maḥfil-i aḫbār ü iʿlām tetimme-i aḥvāl-i Kerbelādan bu ṭarīḳle ḫaber virmiş ve şühedānuñ encām-ı ḥālin bu ṭarzla beyāna getürmiş ki ḥażret-i İmām-zāde Ḳāsım ibni Ḥasan saʿādetle dāḫil-i (اصحاب الجنة هم الفائزون) olup müteveccih-i ʿālem-i beḳā olduḳdan ṣoñra Ebū Bekr bin ʿAliyy-i Murtażā kemer-i ʿaẓīmet-i şehādet miyān-ı cāna üstüvār ḳılup kemāl-i tażarruʿla ḥażret-i sulṭān-ı Kerbelādan icāzet-i meydān iltimās itdükde ḥażret-i imām nergis-i şehlādan gül-i ruḫsāra eşk-i lāle-gūn revān idüp eyitdi… (Güngör, 1987: 398)	maʿreke-ārā-yı meydān-ı kelām ve serā-yı maḥfil-i aḫbār ü iʿlām tetimme-i aḥvāl-i Kerbelādan bu ṭarīḳle ḫaber virmiş ve şühedānuñ encām-ı ḥālin bu ṭarzla beyāna getürmişdir ki ḥażret-i İmām-zāde Ḳāsım ibni Ḥasan saʿādetle olup müteveccih-i ʿālem-i beḳā olduḳdan ṣoñra Ebū Bekr bin ʿAliyy-i Murtażā kemer-i ʿaẓīmet-i şehādet miyān-ı cāna üstüvār ḳılup kemāl-i tażarruʿla ḥażret-i sulṭān-ı Kerbelādan icāzet-i meydān iltimās itdükde ḥażret-i imām (Şerîfî, ist. 1144/1731: 89a)

ŞŞ ile HS'nin manzum bölümleri karşılaştırıldığında; Şerîfî'nin bu bölümleri oluştururken mensur bölümlere nispetle HS'den daha az yararlandığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, Şerîfî eserinin muhtelif bölümlerinde HS'deki manzum bölümlerden de yararlanmıştır. Ancak bu yararlanma mensur bölümlerde olduğu gibi, metni aynen alıp kullanmaktan ziyade söz konusu HS'deki metinde yer alan sözcük dağarcığının farklı bir kompozisyon dâhilinde kullanılması şeklinde olmaktadır. Başka bir ifadeyle, Şerîfî HS'deki manzum parçaları kendisince farklı bir şekle sokar. Bunu yaparken, kaynak metinde yer alan sözcüklerin cümle içindeki yerlerini değiştirdiği gibi mısraların sırasını bozmaktan da yararlanır. Aşağıdaki örnekler Şerîfî'nin manzum bölümleri oluştururken HS'den ne derece yaralandığını göstermesi bakımından önemlidir:

Hadîkadü's-sü'edâ	Şevâhidü'ş-şühedâ
Ādemüñ ġam birle ṭopraġın muḫammer ḳıldılar Anda derd ü miḥnete menzil muḳarrer ḳıldılar Mevḳid-i nīrān-endūḫ eyleyüp terkībini Ṣafḥa-i cānında naḳş-ı ġam muṣavver ḳıldılar (Güngör, 1987: 20)	Nice gün bārān-ı ġam yaġdurdı üstüne seḥāb Ādemiñ ḫākin belālar ile muḫammer eyledi Mevḳid-i nīrān (…?....) eyleyüp terkībini Derd ü miḥnet menzilin aña muḳarrer eyledi (Şerîfî, ist. 1144/1731: 3b)
Ġarīb-i mülk-i vücūd itdi ārzū-yı vaṭan Muḳarrer oldı ki rūḥ eyleye vedāʿ-ı beden İrişdi vaḳt ki şehbāz-ı āsiyāne-i ḳuds Ḳıla irādet ile terk-i ḥabṣhāne-i ten (Güngör, 1987:128)	İki cihān faḫrı ġāyet olup ḥubb-ı vaṭan Bu muḳarrer oldı ki rūḥ eyleye terk-i beden Āsitān-ı ḳudse cevelān eyledi ol şāhbāz ʿĀlem-i süflīden ʿālīşān olan durmaḳ neden Şerîfî, ist. 1144/1731: 21b)
Sehl şanmañ Kerbelā ġavġāsın ey ehl-i ḫıred (Güngör, 1987:303)	Sehl şanma Kerbelā ġavġāsını ey pāk-dīn (Şerîfî, ist. 1144/1731: 58b)
Kim ki girdi Kerbelā meydānına furṣat bulup Nüzhet-i ʿuḳbāya tebdīl itdi dünyānuñ ġamın Ġāyib oldı kim ki cüllāb-ı şehādet ḳıldı nūş ʿĀlem-i ġayb eyledi devrān şehādet ʿālemin (Güngör, 1987:403)	Kerbelā meydānına girüp görenler demi Nüzhet-i bāḳīye tebdīl itdi dünyāda ġamı Kim ki cüllāb-ı şehādet içdigeçdi kendüden ʿĀlem-i ġayb oldı ẕātına şehādet ʿālemi (Şerîfî, ist. 1144/1731: 90b)

SONUÇ

XVI. yüzyıl şairi Eğirdirli Şerîfî Mehmed Efendi'nin Kerbelâ olayını ele aldığı Şevâhidü'ş-şühedâ isimli eserinin tanıtılıp klâsik Türk edebiyatındaki yerinin tayin edildiği bu makalede, şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Kaynaklarda eserleri hakkında bilgi verilmeyen Şerîfî'nin, burada tanıtılan Şevâhidü'ş-şühedâ'sı onun ulaşılabilen beşinci eseridir.

2. Eserin ulaşılabilen tek nüshası, çok kötü bir şekilde istinsah edilmiş olup eser üzerinde değerlendirme yapılacak okumaları zorlaştıran fahiş yazım hatalarıyla doludur.

3. ŞŞ'nin, gerek konusu itibarıyla (kendisinden evvel beşin üzerinde maktel yazılmıştır) gerekse konunun işlenişi bakımından özgün bir değerinin olduğunu söylemek güçtür.

4. Üzerinde yapılan inceleme neticesinde ŞŞ'nin yapı bakımından Fuzûlî'nin Hadîkatü's-sü'edâ'sı ile aynı olduğu ve mensur bölümlerinin Fuzûlî'nin Hadîkatü's-sü'edâ'sından kötü bir özetle (zira yapılan özet konunun akışını bozmaktadır) aynen aktarıldığı görülmektedir.

5. Eserde özgün bir taraf aranacaksa o da mensur bölümlerin arasına serpiştirilen manzum parçalardadır; ancak bu parçalarda bile –tümünde olmasa da- HS'nin aynı paraleldeki manzum parçalarından yararlanıldığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

ALAY, Zehra, (2005), **Muhyiddin Çelebi`nin Hızır-Namesi (inceleme-metin).** Konya: Selçuk Üniversitesi, SBE, (Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi).

ARSLAN, Harun, (2001), Lâmiî Çelebi Kitâb-ı Maktel-i Âl-i Resûl (İnceleme-Metin-Sözlük-Adlar Dizini). İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, (Yayımlanmamış Y.Lisans Tezi).

BARDAKÇIOĞLU, Mehmet Necmettin, (2008), **Eğirdir Zeynî Zâviyesi ve Şeyh Mehmed Çelebi Divanı (Hızırnâme).** Isparta: Eğirdir Belediyesi Yay.

BOĞALI, İbrahim, (1971), Maktel-i Âl-i Resûl, Lâmiî Çelebi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. TDE, (Bitirme Tezi).

BULUT, Muhammed Ali, (2003), **Eğridirli Şeyh Mehmet Dede Sultan`ın Hızırname`si (inceleme-metin),** Erzurum: Atatürk Üniversitesi SBE, (Yayımlanmamış Y. Lisans Tezi).

Bursalı Mehmed Tâhir, **Osmanlı Müellifleri**, C. II, (hzl. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı). Ankara: Bizim Büro yayınları.

DÖNMEZ PARLAK, Betül, (2006), **Eğirdirli Şeyhî Mehmed Efendi'nin Divan'ı ve İncelemesi**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, SBE, (Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi).

FIĞLALI, Ethem Ruhi, "Hüseyin", **TDVİA**, C. 18, Diyanet Vakfı Neşriyatı, İstanbul 1998, s. 518-521.

FUZÛLÎ, (1990) Fuzûlî Divanı, (hzl. Kenan Akyüz vd.), Ankara: Akçağ Yayınları.

GÜDER, Nurcan Öznal, (1997), **Kastamonulu Şazi Maktel-i Hüseyn**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

GÜL, Hilmi, (1974), **Serîfî, Fetihnâme-i Kıbrıs**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, (Mezuniyet Tezi).

GÜNGÖR, Şeyma, (1987), **Hadîkatü's-sü'edâ.** Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

GÜNGÖR, Şeyma, "Maktel-i Hüseyin", **TDVİA**, C. 27, Diyanet Vakfı Neşriyatı, İstanbul 2003, s. 456-457.

İSEN, Mustafa, "Mersiye", **TDVİA**, C. 29, Diyanet Vakfı Neşriyatı, İstanbul 2004, s. 218-219.

KARADUMAN, Ruken, (2004),**Eğirdirli Şeyh Muhiddin Dolu "Hızırnâme" (İnceleme-metin).** Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, SBE, (Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi).

KARAHAN, Abdülkadir, (1938), Anadolu Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseynler. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, (Bitirme Tezi).

KILIÇ, Filiz, (1994), Meşâ'irü'ş-şu'arâ [İnceleme-Tenkitli Metin], C. I. Ankara: Gazi Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmamış Doktora Tezi))

KINALIZÂDE Ali Çelebi, 2007), Ahlâk-ı Alâî, (hzl. Mustafa Koç). İstanbul: Klâsik yayınları.

KÜLEKÇİ, Numan-KARABEY, Turgut, "Fetihname-i Kıbrıs", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Arastırmaları Enstitüsü Dergisi,** S.2 (1995), s.81-102.

KÜLTÜRAL, Zühal, (2001), **Şerîfî, Yûsuf u Zelîha [Metin-Sözlük-Tıpkıbasım]**. İstanbul.

MERT, Özcan, "Şerîfî'nin 'Fetihnâme-i Kıbrıs'ı", **İstanbul Üniversitesi Edeb. Fak. Tarih Enstitüsü Dergisi**, S.4-5 (1973), s. 49-78.

NAR, Oktay, (2007), **Şeyhî, Hayatı ve Divanının Tenkitli Metni**. Konya: Konya: Selçuk Üniversitesi, SBE, (Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi).

NEV'ÎZÂDE Atâyî, (1989), **Hadâikü'l-Hakâyık fi Tekmileti'ş-Şakâyık**, (hzl. Abdülkadir Özcan). İstanbul: Çağrı Yayınları.

ÖNGÖREN, Reşat, (2003), **Tarihte Bir Aydın Tarikatı Zeyniler**, İstanbul: İnsan Yayınları.

ŞERÎFÎ Mehmed Efendi, **Şevâhidü'ş-şühedâ fî mekâyidi'l-a'dâ**, Sadberk Hanım Müzesi, Hüseyin Kocabaş Yazmaları Bölümü, No: 167.

UZUN, Mustafa, "Câmî", **TDVİA**, C. 7, Diyanet Vakfı Neşriyatı, İstanbul 1993, s. 102-103.

UZUN, Mustafa, "Kerbelâ", **TDVİA**, C. 25, Diyanet Vakfı Neşriyatı, İstanbul 2002, s. 274-275.

YAZAR, Sadık, (2006), **Seyyid Şerîfî Mehmed Efendi; Hayatı, Divanı ve Hilyesi**. İstanbul: Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Y. Lisans Tezi)

YAZAR, Sadık, "XVII. Asır Şairlerinden Allâme Şeyhî, Divanı ve Bir Kasidesi", **Turkish Studies**, C.1/S. 5 (2007a), s. 585-604.

YAZAR, Sadık, "Fetihnâme-i Kıbrıs'ın Müellifi Olan Şerîfî Kimdir", **Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi**, S.18(2007b), s. 175-192.

YAZAR, Sadık, "Seyyid Şerîfî Mehmed Efendi ve Hilyesi", **Turkish Studies**, C.2/S. 4 (2007c), s. 1026-1044